

**СУЧАСНІ ЗАРУБІЖНІ МОДЕЛІ ОРГАНІЗАЦІЇ
ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО ДІЯЛЬНОСТІ****MODERN FOREIGN MODELS OF THE ORGANIZATION
OF OPERATIONAL AND SEARCH ACTIVITIES**

Тараніч С.А., к. ю. н.,
викладач циклу загальних та кримінально-правових дисциплін
Київського Центру первинної професійної підготовки «Академія поліції»
Навчально-науковий інститут № 1 Національної академії внутрішніх справ

Іванчук Н.В., к. ю. н.,
старший науковий співробітник відділу організації наукової діяльності
та захисту прав інтелектуальної власності
Національна академія внутрішніх справ

Мета статті полягає у виокремленні елементів сучасних моделей організації оперативно-розшукової діяльності в інших країнах, що можуть бути використані у вітчизняному правовому полі. У статті наголошено, що одним із ключових моментів успішної інтеграції України до Європейського Союзу є приведення національного законодавства у відповідність із загальноєвропейськими міжнародно-правовими стандартами. Аналіз законодавства зарубіжних країн засвідчив, що правове регулювання негласних розслідувань та використання таких результатів (матеріалів) у кримінальному провадженні під час доказування регулюється відкритими нормативно-правовими документами, а використання результатів негласних розслідувань в якості доказів є загальноєвропейською процедурою. Наголошено, що завдання реформування інституту негласних процесуальних дій у державах пострадянського простору слід виокремити поширення судового контролю на більшість таких дій; кримінально-процесуальне унормування підстав і порядку їх проведення; обмеження можливостей застосування таємних дій лише за тяжкими й особливо тяжкими злочинами; обмеження чіткими термінами; упровадження процедури повідомлення осіб про проведення щодо них негласного розслідування; надання протоколам негласних процесуальних дій аналогічного доказового значення, як і протоколам слідчих (гласних) дій. За результатами аналізу сучасних моделей організації оперативно-розшукової діяльності констатовано, що в Україні загалом був врахований найбільш прогресивний досвід у правовому регулюванні механізму використання результатів негласних розслідувань при доказуванні у кримінальному процесі, який наслідують вітчизняна практика, а також запровадження основні гарантії забезпечення захисту прав і свобод людини під час здійснення негласної діяльності у процесі досудового розслідування на рівні стандартів розвинутих західноєвропейських країн. Однак, аналіз практичного досвіду використання результатів негласних розслідувань під час доказування у судовому провадженні окремих правових зарубіжних країн дає змогу сформулювати уявлення про основні загальні засади, які потребують удосконалення у національному законодавстві з виробленням відповідної ефективної стратегії, зокрема запровадження в Україні дієвих механізмів запобігання зловживання правом стороною захисту; правового забезпечення залучення в разі потреби до проведення негласних заходів в Україні іноземних спеціалістів (офіцерів поліції і негласних співробітників).

Ключові слова: оперативно-розшукова діяльність, поліція, оперативні підрозділи, правове регулювання, оперативно-розшукова практика, зарубіжний досвід.

The purpose of the article is to highlight the elements of modern models of the organization of investigative activities in other countries, which can be used in the domestic legal field. The article emphasizes that one of the key points of Ukraine's successful integration into the European Union is bringing national legislation into line with generally recognized international legal standards. An analysis of the legislation of foreign countries has shown that the legal regulation of secret investigations and the use of such results (materials) in criminal proceedings during evidence is regulated by open legal documents, and the use of the results of secret investigations as evidence is a generally recognized procedure. It is emphasized that the task of reforming the institution of secret procedural actions in the states of the post-Soviet space should include the spread of judicial control over the majority of such actions; criminal-procedural normalization of the grounds and order of their conduct; limiting the possibilities of using covert actions only for serious and especially serious crimes; limitations with clear terms; implementation of the procedure for notifying persons about the conduct of a secret investigation against them; giving protocols of secret procedural actions the same evidentiary value as protocols of investigative (public) actions. According to the results of the analysis of modern models of the organization of operational and investigative activities, it was established that in Ukraine, in general, the most progressive experience was taken into account in the legal regulation of the mechanism of using the results of secret investigations in evidence in criminal proceedings, which follows the domestic practice, and the main guarantees of ensuring the protection of rights and freedoms were also introduced of a person during the implementation of clandestine activities in the process of pre-trial investigation at the level of the standards of developed Western European countries. However, the analysis of the practical experience of using the results of secret investigations during evidence in the legal proceedings of certain foreign countries makes it possible to form an idea of the main general principles that need improvement in national legislation with the development of a corresponding effective strategy, in particular, the introduction of effective mechanisms for the prevention of abuse of rights by the party in Ukraine protection; legal support for the involvement, if necessary, of foreign specialists (police officers and clandestine employees) in conducting clandestine events in Ukraine.

Key words: operative and investigative activity, police, operative units, legal regulation, operative and investigative practice, foreign experience.

Актуальність теми. Забезпечення безпеки особи, суспільства та держави від загроз злочинних посягань – найбільш пріоритетне завдання всіх інститутів державної влади в Україні. Так, у ст. 3 Основного Закону визначено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, а держава відповідає перед людиною за свою діяль-

ність [1]. Крім того, відповідно до ст. 17 Конституції України найважливішими функціями держави з-поміж інших є захист суверенітету і територіальної цілісності країни, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки.

Невід'ємним елементом удосконалення будь-якої діяльності, зокрема й правоохоронної, є використання досвіду інших держав. У цьому контексті не є винятком оперативно-розшукове документування. Підвищення ефективності такої діяльності має ґрунтуватися на запози-

ченні ефективного іноземного досвіду, з науковим обґрунтуванням і врахуванням відмінностей правових систем України й інших держав, застосування різних механізмів правового регулювання однотипних суспільних відносин, різних традицій, звичаїв і поведінкових стереотипів, прищеплення народом України та інших країн. Тому аналіз досвіду правового регулювання оперативно-розшукового документування кожної країни будемо здійснювати саме з позицій визначення можливостей та конкретних форм його застосування в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним проблемам дослідження моделей організації діяльності правоохоронних органів присвячено праці низки вітчизняних науковців, зокрема: С. Д. Гусарева, В. О. Зайчука, М. І. Козюбри, А. М. Колодія, В. В. Копейчикова, О. Л. Копиленка, В. В. Лемака, Н. М. Оніщенко, О. В. Петришина, О. В. Скрипнюка, О. Д. Тихомирова, Ю. С. Шемшученко та інших.

У той же час, пошук шляхів удосконалення оперативно-розшукового документування набув доктринального осмислення у працях С. В. Албула, В. І. Василичука, М. Л. Грїбова, О. М. Ємця, В. П. Захарова, О. В. Ігнатюка, С. М. Князева, О. І. Козаченка, Д. Й. Никифорчука, М. А. Погорєцького, А. А. Саковського, О. Ю. Татарова, С. С. Чернявського, В. В. Шендрика, М. С. Цуцкірїдзе, О. О. Юхна та ін.

Водночас, дослідження сучасні моделі організації оперативно-розшукового документування в діяльності органів поліції зарубіжних країн залишаються цікавими для розгляду.

Мета статті – виокремити елементи сучасних моделей організації оперативно-розшукової діяльності в інших країнах, що можуть бути використані у вітчизняному правовому полі.

Виклад основного матеріалу. Питання оперативно-розшукової забезпечення в діяльності поліції було актуальним на всіх етапах розвитку національного законодавства, що регулює оперативно-розшукову діяльність (ОРД). Це зумовлено передусім тривалим реформуванням кримінального процесуального законодавства та посиленням гарантій дотримання прав і свобод громадян. Також важливе значення має постійний стрімкий розвиток технологій, які створюють не лише нові можливості для проведення оперативно-розшукових заходів (ОРЗ) з метою отримання відомостей про злочини, а й новий простір для планування, підготовки, учинення та приховання слідів злочинів, нових видів злочинів. Оскільки органи, які здійснюють ОРД, безпосередньо призначені виявляти, припиняти та запобігати вчиненню нових злочинів, вони мають бути нарівні з кримінальними «опонентами» в усіх аспектах. Зокрема, вони повинні бути забезпечені правовою базою, необхідною для ефективного виконання поставлених завдань. Для її напрацювання замало використовувати лише власний досвід, доцільно залучати також позитивну практику інших країн [2, с. 70].

У цьому контексті, як зауважує Р. С. Веприцький, успішна боротьба зі злочинністю як одне з ключових завдань загальнодержавного рівня потребує, з одного боку, наявності нормативного передбаченого ефективного кримінального процесуального інструментарію, а з іншого – використання такого інструментарію з максимально можливим коефіцієнтом корисної дії. Одним із найдієвіших засобів протидії злочинності залишається надана законом можливість застосування негласних методів збирання інформації під час досудового розслідування, зокрема у формі проведення негласних слідчих (розшукових) дій (НСРД). Показово, що не лише можливість проведення ОРЗ та НСРД, а й їх результативність вже визнані на рівні міжнародних програмних документів [3, с. 94].

З огляду на євроінтеграційний курс нашої держави, О. Г. Шилю стверджує, що адаптація законодавства Укра-

їни до *acquis* Європейського Союзу потребує належного наукового супроводу [4, с. 105]. Ураховуючи, що Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [5] передбачає тісну співпрацю у сферах боротьби з легалізацією (відмиванням) коштів і фінансуванням тероризму (ст. 20); незаконним обігом наркотичних засобів, прекурсорів та психотропних речовин (ст. 21); злочинністю, корупцією (ст. 22); тероризмом (ст. 23), а також у галузі правового співробітництва (ст. 24), важливо, щоб процес документування також відповідав європейським стандартам.

Ефективність використання поліцейським (детективом, агентом) у кримінально-процесуальній діяльності негласних засобів підтверджена правоохоронними відомствами різних країн (Аргентина, Бразилія, Велика Британія, Грузія, Казахстан, Латвія, Молдова, Португалія, США, Франція, ФРН) тощо. Як зауважує Є. Д. Скулиш безперечним досягненням КПК України є прийняття установлених стандартів роботи правоохоронних органів країн розвинутої демократії, серед яких США, Велика Британія, ФРН, де досудове розслідування злочинів здійснюють з використанням гласних і негласних методів роботи, а процесуалізація ОРД своєю чергою є наслідком пошуків законодавчого розв'язання проблем розбудови ефективного механізму протидії злочинності [6, с. 22].

Уведення в кримінальний процес України нових засобів доказування ґрунтується як на вітчизняному досвіді використання схожих за правовою сутністю ОРЗ, так і на досвіді законодавчого регулювання і практичної реалізації подібних спеціальних (таємних) слідчих дій, відомому кримінальному процесуальному праву різних країн [7].

За оцінками науковців, імплементація міжнародно-правових норм є одним із головних чинників сучасної еволюції національних систем організації правоохоронної діяльності. Вплив міжнародного права на національні системи нормативного регулювання розшукової діяльності відбувається або шляхом трансформації національного законодавства відповідно до вимог міжнародного права, або прямим застосуванням міжнародних правових норм [8, с. 99]. Прикладом першого підходу є численні зміни вітчизняного конституційного, кримінального та кримінально-процесуального законодавства, спрямовані на дотримання таких принципів, як додержання під час розслідування кримінальних правопорушень невід'ємних прав і свобод людини, забезпечення судового контролю тощо [9].

У Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року визначено, що кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції; органи державної влади не можуть втручатися в здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюють згідно із законом і воно є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб (ст. 8) [10]. Відповідно до вимог Другого додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах [11], передбачено проведення таємних розслідувань злочинів у межах національного кримінального судочинства [12, с. 306].

Аналіз прикладів судової практики («Сергій Волосюк проти України» (Sergey Volosyuk v. Ukraine) від 12 березня 2009 року (заява № 1291/03); «Пантелеєнко проти України» (Panteleyenko v. Ukraine) від 29 червня 2006 року (заява № 11901/02) [13, с. 62, 84] та ін.) засвідчив, що і Європейський суд з прав людини, і суди України різних інстанцій дотримуються єдиної позиції, відповідно до якої для перевірки допустимості доказів, отриманих за

результатами НСРД, пов'язаної з втручанням у приватне спілкування, суд повинен мати можливість ознайомитися з документами, якими надано дозвіл на зазначену дію. За умови відсутності в суду такої можливості, результати відповідної НСРД слід оцінювати як недопустимі докази, вони не можуть бути використані під час обґрунтування судового рішення.

У США порядок використання спецслужбами оперативно-технічних засобів (ОТЗ) визначено законом «Про контроль за діяльністю іноземних розвідок» від 25 жовтня 1978 року, статутом ФБР, затвердженим 1908 року, а також правилами кримінального судочинства різних штатів. Наприклад, відповідно до правил кримінального судочинства Пенсильванії, копії та записи відомостей, отриманих унаслідок використання підслуховувальної електронної апаратури, долучають до справи і представляють обвинуваченому та його захиснику для ознайомлення [14, с. 322].

Суттєва особливість американського кримінального судочинства полягає в можливості використання як судових доказів відомостей, отриманих від негласних інформаторів (співробітників), а також результатів спеціальних поліцейських операцій (у США їх іменують операціями-пастками) і секретних розслідувань, що проводять прокурори [15, с. 207]. Кримінальний процес у США розглядають переважно як частину конституційного права, а не тільки як спосіб реалізації кримінального права й політики. Американський суддя схильний розглядати правові питання в широкому політичному, етичному й соціальному контексті. У кримінальних провадженнях він порівняно просто переносить акцент уваги з питання про те, чи вчинив обвинувачений злочин, на питання, чи належно поведилася поліція стосовно громадянина [16, с. 141].

Основним засобом судового обмеження свавілля поліції є правило про неприпустимість доказів, отриманих незаконним шляхом. Під час оцінювання законності доказів, отриманих унаслідок арешту або обшуку (це основні досудові дії в США), суд керується вимогами четвертої поправки до Конституції США. Зазначена поправка передбачає: «Право народу на недоторканність особи, житла, паперів і майна не може порушуватися необґрунтованими обшуками або арештами, й ордери на обшук або арешт не видаватимуться без достатніх підстав, підтверджених присягою або урочистою заявою. Такі ордери повинні містити докладний опис місця обшуку, а також осіб і майна, що підлягають арешту» [15, с. 208].

Важливо зауважити, що результати негласної поліцейської діяльності більшість судів розглядає як докази, зокрема «докази по слуху» (які не приймають, за загальним правилом, від інших осіб) і різні поліцейські матеріали, як, наприклад, дані кримінальної реєстрації, показання поліцейських інформаторів, відомості, отримані як результат прихованого спостереження, передусім спеціальних пристосувань для прослуховування (підслуховування) і фіксації телефонних переговорів, телевізійних, кіно-, відеокамер зі спеціальними пристроями для спостереження та фіксації того, що відбувається. Слід зауважити, що англосаксонське судочинство (США, Велика Британія) відрізняється від континентального майже цілковитою відсутністю процесуальної регламентації досудового провадження, проте не створює процесуальних перешкод і для допуску в судовий розгляд інформації, зібраної поліцією до суду.

В США результати негласної поліцейської діяльності більшість судів розглядають як докази. Поліцейське спостереження є одним із способів розшуку та збирання доказів, які подають у вигляді показань свідків поліцейського, що провадили таємне спостереження, а також зроблених ними фотографій, кіно-, відеомагнітофонних записів.

Кримінальний кодекс Канади процедуру отримання ордера телефоном описує достатньо докладно. Низка

статей КК Канади дозволяє органам поліції отримати судові рішення на проведення обшуку й інших слідчих і розшукових заходів телефоном. Після того, як клопотання і письмові свідчення подані для розгляду в суд, суддя одноособово приймає рішення про задоволення чи відмову в клопотанні. Кримінально-процесуальне право Канади чітко встановлює, за яких умов суддя може видати дозвіл на прослуховування переговорів. Кримінальний кодекс Канади засвідчує, що суддя не може санкціонувати прослуховування переговорів в офісі або за місцем проживання адвоката, або в будь-якому іншому місці, яке використовує адвокат з метою консультацій з клієнтами, за винятком випадків, коли суддя має розумні підстави вважати, що цей адвокат чи будь-який інший адвокат, який практикує з ним, став чи збирається стати учасником злочину. Отримана під час прослуховування таких переговорів конфіденційна інформація не може бути доказом у суді [17].

Особливість британської поліцейської системи полягає також і в тому, що всі працівники британської поліції (від констебля і вище) наділені відповідними правами розслідування злочинів [18, с. 308]. Правила поліцейського розслідування не знають такого розмежування, як слідчі дії та ОРЗ (у Великій Британії використовують такий термін, як «секретні докази»), тому особливих правил використання результатів негласних заходів поліції в подальшому доведенні немає. Також процесуальне законодавством Великої Британії передбачає здійснення огляду та виїмки кореспонденції, зняття інформації з телефону, електронної пошти, комп'ютера на підставі постанови міністра внутрішніх справ; схожа процедура закріплена й у КПК Французької Республіки [19; 20], якому підпорядковані підрозділи кримінальної поліції, що здійснюють розслідування. Отже, передбачено порядок ініціювання прийняття такого рішення керівником кримінальної поліції. Законність винесення рішення міністром внутрішніх справ може бути переглянута судом навіть після того, як проведено відповідні дії [21].

У Великій Британії закон, який регламентує перлюстрацію кореспонденції та прослуховування телефонних переговорів, було прийнято 1985 року. Окремо слід зауважити, що у Великій Британії діє прецедентне право, згідно з яким судді роками розглядають апеляції осіб, засуджених на підставі доказів, здобутих негласними співробітниками та з використанням ОРЗ. Планів вводити спеціальне законодавство немає.

У кримінальному процесі Великої Британії результати оперативної діяльності допускають як докази, якщо доведено їх достовірність. На їх використання не впливають можливі порушення прав інших осіб, щодо яких не ведуть кримінальне переслідування. Наприклад, у справі Челкі (R vs Chalkey, 1998) відомості, отримані за допомогою запису вального пристрою, незаконно розміщеного в приватному будинку, не були виключені з кола доказів, оскільки використовувалися не проти домовласника, чії права були б порушені таким записом, а проти іншої особи.

У Великій Британії судовий контроль здійснюють не на стадії отримання дозволів/санкцій на втручання у приватне спілкування особи, з цією метою створено спеціальний судовий орган – Трибунал слідчих повноважень (Investigatory Powers Tribunal, IPT) для розгляду скарг про будь-які претензії, пов'язані з обмеженням прав і свобод особи з боку слідчих, правоохоронних органів чи служби безпеки. Британці зазначають, що переваги IPT в тому, що вони можуть розглядати скарги, позови чи інші претензії на фактичні та ймовірні (наприклад, особа зазначає, що за нею ведуть спостереження) обмеження прав і свобод людини, навіть якщо їх продовжують проводити в законний спосіб або з порушенням чи незаконний спосіб (наявне право надавати відповідні розпорядження для

правоохоронних органів). Поміж недоліків слід зауважити, що особу, котра скаржитися, ІРТ можуть не викликати на слухання, тобто немає автоматичного права бути присутнім під час розгляду, а причини такого рішення не пояснюють (нормативно не закріплено вимогу ІРТ повідомляти причини невиклику) [22, с. 41].

Особливість досудового розслідування у ФРН, яка істотно відрізняє його від українського, полягає в тому, що воно жорстко не регламентоване кримінальними процесуальними нормами, тобто КПК ФРН надає прокуратурі та поліції достатньо широкі повноваження та майже повну свободу дій в цій сфері. Наприклад, клопотання про доказування певних фактів розглядають не на підставі закону, а за вільним розсудом органів розслідування. Метою такого «вільного доказування» є встановлення вірогідності й достовірності фактів. У процесі доказування здебільшого не застосовують передбачені законом докази й не вимагають дотримання правил їх застосування [23, с. 31]. Проведення досудового розслідування на підставі такого вільного доказування зумовлено тим, що воно має тільки попередній (досудовий) характер, тому немає необхідності в застосуванні, так би мовити, «традиційних» засад кримінального процесу [24].

У § 100-а КПК Німеччини наведено підстави для контролю телефонних переговорів. Назвати перелік цих підстав вичерпним навряд чи можливо, оскільки саме формулювання норми передбачає неоднозначне тлумачення. Крім того, майже не обмежено коло осіб, щодо яких може бути прийнято рішення про прослуховування телефонних переговорів [25, с. 98].

Слід констатувати, що в країнах старої демократії немає окремих законів про ОРД. Цю сферу урегулюють здебільшого норми кримінально-процесуальних й адміністративних (поліцейських) законів.

Як основні стратегічні завдання реформування інституту негласних процесуальних дій у державах пострадянського простору слід виокремити поширення судового контролю на більшість таких дій; кримінально-процесуальне унормування підстав і порядку їх проведення; обмеження можливостей застосування таємних дій лише за тяжкими й особливо тяжкими злочинами; обмеження чіткими термінами; упровадження процедури повідомлення осіб про проведення щодо них негласного розслідування; надання протоколам негласних процесуальних дій аналогічного доказового значення, як і протоколам слідчих (гласних) дій.

Правове регулювання НСРД в Україні, за зразком кримінального процесуального законодавства більшості європейських країн та США, сприяє реалізації принципу верховенства права, дотриманню прав людини й основоположних свобод у змагальному кримінальному процесі. Водночас в Україні бракує дієвих механізмів запобігання зловживанням правом стороною захисту. Сторона захисту, користуючись недосконалістю кримінального процесуального закону (часто за надуманими підставами, які не можуть бути усунуті в процесі судового розгляду), вимагає від суду визнання недопустимими доказів, зібраних у межах проведення НСРД із значними затратами часу, людських й матеріальних ресурсів.

Поділяючи підхід М. А. Погорецького, слід констатувати недостатню гармонізацію законодавства, що регулює кримінальний процес та ОРД, у зв'язку з чим створено прецедент, який може негативно позначитися на ефективності виконання завдань оперативними підрозділами, що здійснюють боротьбу зі злочинністю. Тому вважаємо, що подальша реформа правоохоронної системи має наслідувати приклад провідних західних країн і США. У більшості з них таємне поліцейське розслідування є кримінально-процесуальною діяльністю, що передбачає гласні та негласні процесуальні дії, які здійснюють поліція під керівництвом прокурора (ФРН) або різні органи поліції

(поліцейські агенти, детективи) і спеціально уповноважені особи (Велика Британія, США) [26, с. 272].

За результатами аналізу сучасних моделей організації оперативно-розшукового документування слід констатувати, що в Україні загалом було враховано найпрогресивніший досвід у правовому регулюванні механізму використання результатів негласних розслідувань під час доказування в кримінальному процесі, який наслідує вітчизняна практика, а також запроваджено основні гарантії забезпечення захисту прав і свобод людини під час здійснення негласної діяльності в процесі досудового розслідування на рівні стандартів розвинутих західноєвропейських країн, що охоплює насамперед: судове (прокурорське) санкціонування негласних заходів (з можливістю здійснення повноцінних судового контролю та прокурорського нагляду); допустимість здійснення негласних процесуальних дій виключно в разі неможливості або суттєвого ускладнення отримання необхідних даних в інший спосіб; проведення таких дій лише в межах розслідування особливо небезпечних діянь (за КПК України – тяжких й особливо тяжких злочинів); обмеження використання результатів негласних дій виключно процесуальними завданнями за дозволом суду; реалізація процедури повідомлення осіб про проведення стосовно них негласних дій та їх результати; обмеження можливості здійснення контролю комунікації з певними категоріями осіб (близькі родичі, священники, консультанти телефону довіри, захисники та лікарі); обов'язок органу розслідування негайно знищити результати негласних дій, які не стосуються конкретного провадження і не мають доказового значення; мінімізація можливості втручання в приватне життя інших (сторонніх) осіб. Водночас у правовому полі України недостатньо визначені запобіжники можливим зловживанням стороною захисту своїм правом. Нині деякі такі суб'єкти кримінального провадження, користуючись розбіжностями в тлумаченнях норм кримінального процесуального закону (нерідко за надуманими підставами, які не можуть бути спростовані в процесі гласної перевірки), вимагають від суду визнання недопустимими доказів, зібраних негласно зі значними затратами часу, людських й матеріальних ресурсів.

Висновки. Одним із ключових моментів успішної інтеграції України до Європейського Союзу є приведення національного законодавства у відповідність із загально-визнаними міжнародно-правовими стандартами.

В Україні загалом був врахований найбільш прогресивний досвід у правовому регулюванні механізму використання результатів негласних розслідувань при доказуванні у кримінальному процесі, який наслідує вітчизняна практика, а також запроваджено основні гарантії забезпечення захисту прав і свобод людини під час здійснення негласної діяльності у процесі досудового розслідування на рівні стандартів розвинутих західноєвропейських країн, що включає насамперед: судове (прокурорське) санкціонування негласних заходів (з можливістю здійснення повноцінних судового контролю і прокурорського нагляду); допустимість здійснення негласних процесуальних дій виключно в разі неможливості або суттєвого ускладнення отримання необхідних даних в інший спосіб; проведення таких дій лише в межах розслідування особливо небезпечних діянь (за КПК України – тяжких та особливо тяжких злочинів); обмеження використання результатів негласних дій виключно процесуальними завданнями за дозволом суду; реалізація процедури повідомлення осіб про проведення стосовно них негласних дій та їх результати; обмеження можливості здійснення контролю комунікації з певними категоріями осіб (близькі родичі, священники, консультанти телефону довіри, захисники та лікарі); обов'язок органу розслідування негайно знищити результати негласних дій, які не стосуються конкретного провадження і не мають доказового значення; мінімізація можливості втручання

в приватне життя інших (сторонніх) осіб. Водночас у правовому полі України недостатньо визначені запобіжники можливим зловживанням стороною захисту своїм правом. Сьогодні деякі такі суб'єкти кримінального провадження, користуючись розбіжностями в тлумаченнях норм кримінального процесуального закону (нерідко за надуманими підставами, які не можуть бути спростовані в процесі гласної перевірки), вимагають від суду визнання недопустимими доказів, зібраних негласно зі значними затратами часу, людських і матеріальних ресурсів.

Таким чином, аналіз законодавства зарубіжних країн свідчить, що правове регулювання негласних

розслідувань та використання таких результатів (матеріалів) у кримінальному провадженні під час доказування регулюється відкритими нормативно-правовими документами, а використання результатів негласних розслідувань в якості доказів є загальновизнаною процедурою. Аналіз практичного досвіду використання результатів негласних розслідувань під час доказування у судовому провадженні окремих правових зарубіжних країн дає змогу сформулювати уявлення про основні загальні засади, які потребують удосконалення у національному законодавстві з виробленням відповідної ефективної стратегії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України : Закон від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text>
2. Князев С. М. Досвід європейських країн щодо забезпечення дотримання прав людини під час здійснення негласної діяльності на стадії досудового розслідування. *Visegrad Journal on human rights*. 2019. № 5. Р. 69–74.
3. Веприцький Р. С. Використання негласних слідчих (розшукових) дій у протидії злочинності в регіоні. *Наше право*. 2015. № 2. С. 92–95.
4. Шило О. Г. Проблеми адаптації кримінального процесуального законодавства України до права Європейського Союзу. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 3 (86). С. 102–110.
5. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: ратифікована 16 верес. 2014 р. Верховною Радою України та Європейським Парламентом. *Урядовий портал*. URL: http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_Ukraine
6. Скулиш Є. Негласні слідчі (розшукові) дії за кримінально-процесуальним законодавством України. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2012. № 2 (26). С. 22.
7. Сучасний кримінальний процес країн Європи : монографія / за ред. В. В. Луцика, В. І. Самаріна. Харків : Право, 2018. 792 с.
8. Багрій М. В., Луцкі В. В. Негласні слідчі (розшукові) дії у кримінальному провадженні : монографія. Тернопіль, 2014. 308 с.
9. Кислий А. М., Чайка Р. А., Денисенко М. М. Зарубіжний досвід нормативного регулювання негласних слідчих (розшукових) дій. *Наукові праці МАУП*. 2016. Вип. 49. С. 65–73. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npmaup_2016_49_11
10. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950. *Урядовий кур'єр*. 17.11.2010. № 215.
11. Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах від 20 квіт. 1959 р. *Верховна Рада України*. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_036
12. Когутич І. І. Проект КПК України: негласні слідчі (розшукові) дії. *Митна справа*. 2011. № 6 (78). Ч. 2. Кн. 1. С. 306–312.
13. Фулей Т. І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя : наук.-метод. посіб. для суддів. 2-ге вид., випр., доповн. Київ, 2015. 208 с.
14. Тертишник В. М. Кримінальний процес : навч. посіб. 2-ге вид., пров. і доп. Харків : Арсис, 1999. 528 с.
15. Тагієв С. Р. Досвід системи негласного розслідування у кримінальному судочинстві Сполучених Штатів Америки. *Університетські наукові записки*. 2015. № 2 (54). С. 207.
16. Ігнатюк О. В. Використання результатів негласних розслідувань при доказуванні у кримінальному процесі окремих зарубіжних країн. *Наука і правоохоронна*. 2015. № 1 (28). Ч. 2. С. 141.
17. Criminal Code of Canada. URL: <http://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/C-46/>
18. Судебные и правоохранительные органы Украины : учебник / под ред. проф. А. М. Бандурки. Харьков : Ун-т внутр. дел, 1999. URL: <http://pravo.znavec.com.ua/books/236/37/>
19. Criminal Procedure and Investigations Act 1996. URL: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/447967/code-of-practice-approved.pdf; Strafprozeßordnung (StPO) Österreich. URL: [https://www.jusline.at/Strafprozessordnung_\(StPO\).html](https://www.jusline.at/Strafprozessordnung_(StPO).html)
20. Ligeti K. Toward a Prosecutor for the European Union. Vol. 1: A Comparative Analysis. Oxford and Portland, Oregon : Beck/Hart, 2013. P. 149.
21. Сало О. М. Реалізація повноважень керівником органу досудового розслідування при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Ірпінь, 2018. 241 с.
22. Гончаренко Г. А. До питання судового контролю за дотриманням прав і свобод людини: європейський досвід. *Досудове розслідування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення* : матеріали постійно діючого наук.-практ. семінару (Харків, 26 жовт. 2018 р.). Харків : Право, 2018. С. 39–43.
23. Молдован А. В. Докази у кримінальному процесі Федеративної Республіки Німеччини. *Адвокат*. 2009. № 3. С. 28–35.
24. Розкошинська С. О. Доказування при розслідуванні використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». Львів, 2015. 24 с.
25. Тагієв С. Р. Зарубіжний досвід проведення негласних слідчих (розшукових) дій. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2015. Вип. 13 (2). С. 98.
26. Погорецький М. А. Негласні слідчі (розшукові) дії: проблеми провадження та використання результатів у доказуванні. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1 (5). С. 270–276.